

KUML 19
79

KUML ¹⁹₇₉

ÅRBOG FOR
JYSK ARKÆOLOGISK SELSKAB

With Summaries in English

I kommission hos Gyldendalske Boghandel,
Nordisk Forlag, København 1980

OMSLAG: Drejerens drøm. Fra Overbygårdskamlen.

*Redaktion: Poul Kjerum
Tilrettelæggelse og omslag: Flemming Bau
Tryk: Special-Trykkeriet, Viborg a-s*

*Skrift: Baskerville 11 pkt.
Papir: Stora G-point 120 gr.*

Copyright 1980 by Jysk Arkæologisk Selskab

ISBN 87-00-70701-5-01-01

INDHOLD/CONTENTS

<i>Christian Fischer</i> : Moseligene fra Bjældskovdal	7
The bog corpses from Bjældskovdal	41
<i>Markil Gregersen</i> : Moseliget fra Elling. En retsmedicinsk undersøgelse	45
Medico-legal examination of the peat-bog body from Elling	56
<i>Bent Langfeldt og Jørgen Raahede</i> : Moseliget fra Elling. Røntgenundersøgelse	59
X-ray examination of the Elling find	65
<i>H. P. Philipsen</i> : Moseliget fra Elling. Kæbeknogledele og tandforhold	67
Dental investigation of the peat-bog body from Elling	72
<i>Henrik Tauber</i> : Kulstof-14 datering af moselig	73
Carbon-14 dating of peat-bog bodies	78
<i>Torsten Madsen</i> : En tidligneolitisk langhøj ved Rude i Østjylland	79
An Early-Neolithic long barrow at Rude in eastern Jutland	105
<i>Jørgen Lund</i> : Tre førromerske kældre fra Overbygård	109
Three Pre-Roman Iron Age cellars from Overbygård	136
<i>Jens-Henrik Bech</i> : Overbygårdkælderen. Datering af keramikken	141
Dating of the pottery from the cellars at Overbygård	149
<i>Stig Jensen</i> : Tre østjyske jordfæstegrave. Fra ældre romersk jernalder	151
Three inhumation graves in eastern Jutland from the Early Roman Iron Age	164
<i>Stig Jensen</i> : En nordjysk grav fra romersk jernalder. Sen romersk jernalders krono- logi i Nordvesteuropa	167
The Chronology of the Late Roman Iron Age in northeastern Europe	194
<i>Lise Bender Jørgensen</i> : To tekstilfragmenter fra romersk jernalder	199
Two textile remains from the Roman Iron Age	204
<i>Erik Moltke</i> : Kong Haralds mishandlede Jellingsten	205
King Harold's mishandled Jelling Stone	217
<i>Otto Mørkholm</i> : Nye møntfund fra Failaka	219
New coin finds from Failaka	230

TO TEXTILFRAGMENTER FRA ROMERSK JERNALDER

Elmelund og Ellidshøj

Af Lise Bender Jørgensen

Der sidder ofte små tekstilrester fastrustet til gravfundne metalsager. Mange gange er de blevet fjernet af den ivrige udgraver, der var mere interesseret i metalgenstanden end i de tøjstumper, der nok alligevel var for små til at kunne bruges til noget som helst. Det er i reglen også begrænset, hvad et tekstilfragment på f.ex. 1 cm² kan fortælle, men når man systematisk begynder at analysere de mange små tekstilfragmenter, der i virkeligheden findes rundt om på vore museer, viser det sig at det gamle ordsprog »mange bække små, giver en stor å« også gælder oldtidstextiler.

Især romersk jernalder har ydet mange tekstilrester, da der foreligger talrige gravfund fra netop denne periode. Der er udarbejdet en ret finmasket kronologi indenfor romersk jernalder, der gør det muligt at datere de fleste grave ret nøjagtigt, ofte indenfor ca. 50 år, og dette forhold gør det særligt spændende at arbejde med tekstilresterne. Efter et større indsamlingsarbejde har det vist sig, at der er standardkvaliteter, og at der er stor forskel på tekstilerne i de forskellige faser i romersk jernalder (1).

To jyske gravfundne tekstilrester supplerer denne større undersøgelse og giver især for det yngste stykkes vedkommende en velkommen forøgelse af materialet. Selve gravfundene er beskrevet andetsteds i dette nummer af *Kuml*, her skal kun selve tekstilerne beskrives. (2).

1. Elmelund grav C, Hatting s. og h., Vejle Amt. FHM 2014. (fig. 1) Fibula, helt indsvøbt i tekstilrester. På oversiden af fiblen drejer det sig tilsyneladende om stof i 2/2 kiper, spinding: S/S, trådtal: ca. 11/8 tråde på 1 cm, målt over hhv. 1 og 1/2 cm. På undersiden af fiblen, under nålen sås ligeledes stofrester, teknik: 2/2 kiper, spinding: S/S, trådtal: ca. 13/10 tråde på 1 cm, målt over hhv. 1 og 1/2 cm. Graven dateres til 1. årh. e.Kr.
2. Ellidshøj, Ellidshøj s., Hornum h., Ålborg a. AHM 4016. (fig. 2). Tre tekstilfragmenter, bevaret i tilknytning til en bronzeblikfibul. De tre stykker målte henholdsvis 3,5 × 1,5 cm, 3,3 × 1,5 cm og 2,0 × 1,8 cm. Stykkerne betegnes i rækkefølge A, B og C.
 - A. Teknik: 2/2 kiper, spinding: 4S, 4Z/4S, 4Z. Trådtal: ca. 14/12 tråde på 1 cm. (Fig. 3a).

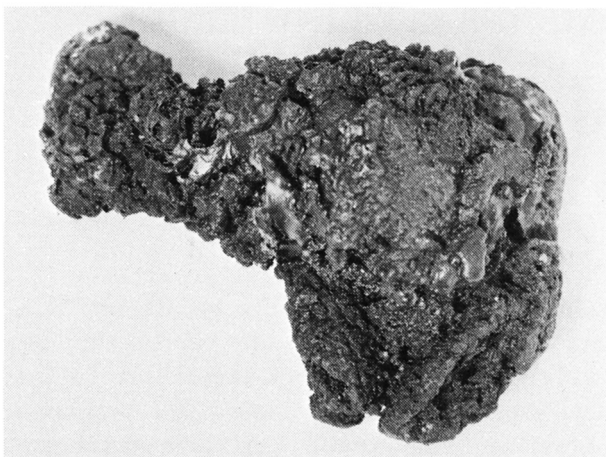

Fig. 1: Fiblen fra Elmelund grav C, med fastsiddende tekstilrester.

The fibula from Elmelund grave C, with textile fragments attached.

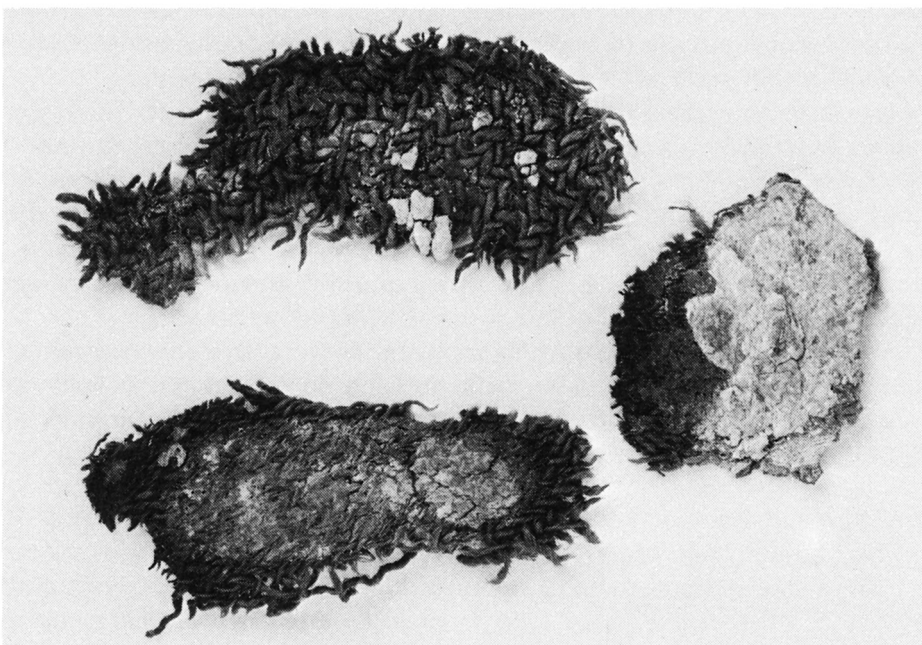

Fig. 2: Textilresterne fra Ellidshøj. Tv. fra oven: A, tv. forned B, tv. C. 2:1.

The textile fragments from Ellidshøj. Upper left: A, lower left: B, right: C.

B. Teknik: Formentlig 2/2 krystalkiper. Mønsterrapporten kunne ikke erkendes. Spinding: Z/S, trådtal ca. 16/14 tråde på 1 cm, målt over hhv. 1 og 1/2 cm. (Fig. 3b).

C. Teknik: 2/2 kiper, spinding Z/S, trådtal ca. 18-20 tråde på 1 cm i begge retninger, målt over 1/2 cm.

Graven dateres til 2. halvdel af 4. årh. e.Kr.

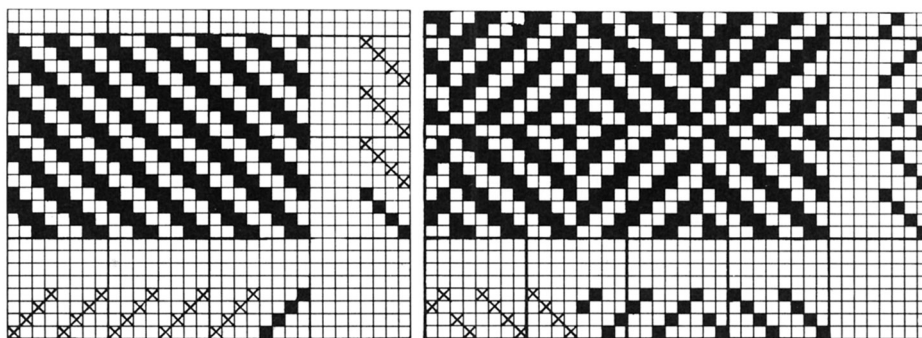

Fig. 3: Bindingstegninger. a) 2/2 kiper, b) krystalkiper.

Weaves: a) 2/2 twill, b) broken lozenge twill.

De to tekstilfund er som det ses af beskrivelsen ret forskellige, og hver især karakteristiske for den periode, de stammer fra.

Elmelund – tekstilerne svarer helt til de tekstilrester, der iøvrigt er undersøgt fra 1. årh. e.Kr. Denne periode karakteriseres ved næsten udelukkende 2/2-kiperteknik, og ved et gennemsnitligt trådtal på 10 tråde på 1 cm. I den nordlige del af Jylland, stort set fra en linie Horsens Fjord-Ringkøbing Fjord, er S/S-spinding dominerende i 1. årh. og forekommer stadig i 2. årh., mens denne spindekombination er temmelig sjælden i den øvrige del af landet (fig. 4). Elmelund-stykkerne passer også her smukt ind i det almindelige billede, idet lokaliteten ligger direkte ud for Horsens Fjord. De nordjyske tekstiler fra 1. årh. svarer således godt til de mosefundne tekstiler, Margrethe Hald kalder Huldremosegruppen. M. Hald daterede disse tekstiler bredt fra ca. begyndelsen af førromersk tid og frem til 1.-2. årh. e.Kr. (3). Mosefundene er i modsætning til gravfundene vanskelige at datere, da tekstilerne ofte findes i forbindelse med moselig, men uden genstande der kan dateres. Dette forhold er dog blevet noget udbedret i de senere år, hvor der er foretaget en C-14 datering af en lang række af de danske moselig (4) der viser at hovedparten af moseligenes, og dermed de tilhørende tekstiler, stammer fra førromersk jernalder. Dette forhold forklarer de uoverensstemmelser, der er mellem de gravfundne og de mosefundne tekstiler fra ældre jernalder (5), hvor de gravfundne tekstiler er af langt finere kvalitet end de mosefundne.

Der kendes ikke mange gravfundne tekstiler fra førromersk jernalder der kan sammenlignes med de mosefundne, men de få stykker der foreligger synes at slutte sig til M. Halds Huldremosegruppe og de romertidige tekstiler fra 1. årh., dvs. i hovedsagelig kiperteknik, S/S-spinding og et lavt trådtal.

I løbet af 2. årh. sker der en stor ændring i tekstilerne, tøjet fra denne tid adskiller sig klart fra de førromerske og tidlige romertidige tøjer. Der

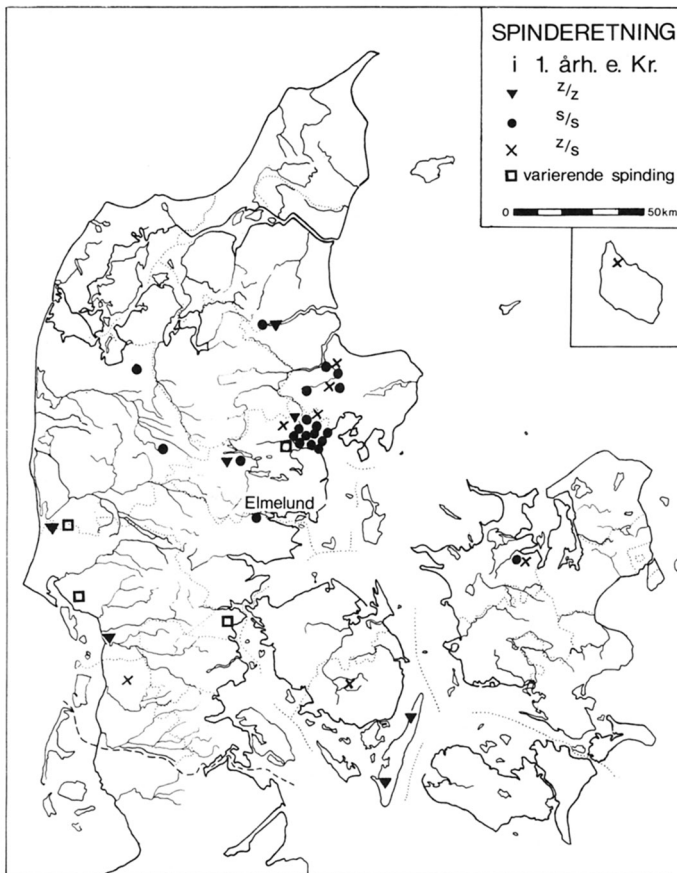

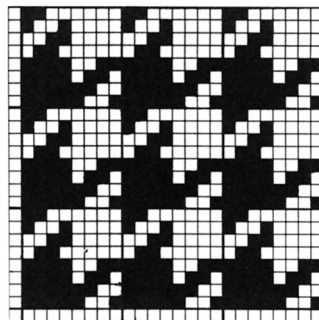
Fig. 4: Den geografiske fordeling af spinderetningen i 1. årh. e.Kr.

Geographical distribution of direction of spin in the 1st century A.D.

benyttes en række forskellige teknikker, spinderetningen varieres, og trådtallet stiger til omtrent det dobbelte. Denne udvikling fortsætter i yngre romertid, hvor tekstilresterne fra *Ellidshøj* er et udmærket eksempel på standarden. Der er tre bevarede tekstilrester fra Ellidshøj, og de kan udmærket stamme fra tre forskellige stykker stof. Stykket C var dog så korroderet, at det var vanskeligt at bestemme med sikkerhed, og det kan dreje sig om et stykke af samme art som B.

I yngre romertid er 2/2 kiper ligesom i 1. årh.'s tekstiler den dominerende teknik, men hvor det i 1. årh. drejede sig om omkring 90% af hele materialet, drejer det sig i yngre romertid kun om godt 60%. I stedet er trådt en række varianter af 2/2 kiper, i første række krystalkiper og brudt kiper, mens også andre teknikker som lærredsbinding (toskaft) og 1/2-kiper er kendt. Spinderetningen er i yngre romertid hovedsagelig Z/S, mens man dog også benytter sig af spindemønstre, dvs. mønstre der dannes som følge af den optiske virkning, brugen af forskelligt spundet garn giver.

Fig. 5: Pepitatern.
Houndstooth pattern.

Trådtallet er i 3. årh. gennemsnitligt 16 tr. på 1 cm, og 16-20 tr. i 4. årh. 4. årh.'s tekstiler er den svagest dokumenterede gruppe indenfor romersk jernalder, idet der kun er omfattet 8 gravfund i undersøgelsen (6). Derfor er Ellidshøj-fundet en kærkommen udvidelse af materialet.

Ellidshøj-tekstilerne giver eksempler på flere af de karakteristiske klædetyper i yngre romertid. Stykket A, der er i almindelig 2/2 kiper, har spindemønster, idet spinderetningen veksler regelmæssigt med 4 S-tråde, 4 Z-tråde i begge trådretninger. Netop dette spindemønster, pepitatern, kendes fra en række gravfund fra yngre romertid og et enkelt fra slutningen af ældre romertid. Ialt kendtes før Ellidshøj 15 gravfundne stykker pepitatern fra romersk jernalder, og det synes således at have været et modefænomen af en vis udbredelse (fig. 5). Trådtallet i Ellidshøj-stykket er lidt under gennemsnittet, kun ca. 14/12 tråde på 1 cm. De øvrige kendte stykker ligger på 14/14 til 20/20 tråde på 1 cm. Ellidshøj-textil B var tilsyneladende i krystalkiper. Der kunne ikke observeres nogen tydelige brudlinier, men kipergraderne løb i alle retninger, som de gør i en krystalkiper. Da der ikke kunne konstateres klare brudlinier kunne der heller ikke måles mønsterrapport, og det kunne derfor ikke konstateres, om stykket skulle høre til en gruppe af krystalkiperstoffer med en mønsterrapport på 20/18, som findes over store dele af Nordeuropa. Spinderetningen, Z/S, og trådtallet på ca. 16/14 tråde på 1 cm er helt karakteristisk for denne stoftype, kun er trådtallet en smule lavere end de øvrige kendte stykker fra 4. årh.

Det sidste stykke, Ellidshøj C, var temmelig dårligt bevaret, og det kunne ikke konstateres med sikkerhed om det evt. også skulle dreje sig om et stykke krystalkiper og således formentlig samme stykke som B. Teknikken kunne kun bestemmes som 2/2 kiper. Spinderetningen var den almindelige, Z/S og trådtallet, der er målt med nogen usikkerhed p.g.a. den dårlige bevaringstilstand, var lidt højere end stykke B og helt svarende til det almindelige i 4. årh., nemlig ca. 18-20 tråde på 1 cm i begge trådretninger.

SUMMARY

Two textile remains from the Roman Iron Age

Two Jutish graves from the Roman Iron Age contained small textile fragments, each typical of its age.

One grave, from Elmelund in Vejle county, contained 2/2 twill, woven of s/s-spun yarn and with a thread count of 11/8 and 13/10 threads per cm. This analysis is typical for northern Jutland in the 1st century A.D., while the other find, from Ellidshøj in Aalborg county, is equally typical of the later Roman Iron Age, containing more varied techniques: 2/2 twill in hounds tooth spin-pattern, broken lozenge twill, and ordinary 2/2 twill. The spin direction is z/s, and the above mentioned hounds tooth spin-pattern. The thread counts are considerably higher than in the 1st century cloth: 14/12, 16/14 and 18-20/18-20 threads per cm.

These textile finds supplement a major investigation on Danish Roman Iron Age Textiles. (1).

Lise Bender Jørgensen
Langelands Museum

Tegning: Ellen Gottliebsen
Foto: Preben Dehlholm

NOTER

- 1) Alle definitioner og beskrivelsessystemer er udførligt omtalt i L. Bender Jørgensen: Klædevarer fra Danmarks romerske jernalder. Acta Archaeologica 1980.
- 2) Jensen, Stig: Tre østjyske jordfæstegrave fra ældre romersk jernalder. Kuml 1979 p. 151 ff. Samme: En nordjysk grav fra romersk jernalder, Kuml 1979 p. 167.
- 3) Hald, Margrethe: Olddanske tekstiler. Nordiske Fortidsminder V, 1950 p. 195.
- 4) Fischer, Chr.: Moseligene fra Bjældskovdal. Kuml 1979 p. 00.
- 5) Bender Jørgensen, L.: Kvindedragten i Nordisk Jernalder. Kontaktstencil 13, 1977 p. 12.
- 6) Bender Jørgensen, L.: Klædevarer fra Danmarks romerske jernalder. Acta Arch. 1980.